

Torsdag med THORS

Hbl 26.8.82

Från initialer med eller utan punkt till det finlandssvenska älsklingsordet "nu" (nog) sveper dagens språkvårdstext — med mellanlandning vid "Know-how" och Barbara.

Själv har prof. Thors nu återvänt till sina lärda mödor i huvudstaden, och brev till torsdagsspalten behöver alltså inte gå omvägen över Oravais mera. Frågor kan som vanligt adresseras till Hbl:s redaktion, Mannerheimvägen 18, 00100 Helsingfors 10, därifrån de vidarebefordras till professorn.

Dagens första fråga gäller ett interpunktionsproblem: "Man ser i moderna arbeten ibland att initialerna i förkortade förnamn står utan punkt, t.ex. C G Mannerheim. Är det skrivsättet acceptabelt?"

Skrivsättet i fråga kan användas, men på ett mycket bestämt villkor: det är nödvändigt med ett tydligt mellanrum mellan namnen. Det går med andra ord inte an att skriva t.ex. "CGMannerheim". Skrivsättet utan punkt är efter förkortade förnamn genomfört i telefonkatalogerna. I vanlig text, där det i allmänhet inte finns så gott om sådana namn, är vinsten av de utelämnade punkterna väl inte så stor.

En annan frågande vill veta, om det finns något rent svenskt ord för affärstermen **know-how**.

Det finns faktiskt ett gott, rent svenskt ord, nämligen **kunnande**. Detta ord syftar mycket ofta på rent praktiskt eller tekniskt kunnande liksom **know-how** gör. Vi säger sålunda **hans praktiska kunnande** som motsvarighet till frasen "hans praktiska know-how". (Intressant nog härrör det äldsta exemplet på detta substantiviska ord **kunnande** från Viktor Rydberg, som jämte mycket annat var en stor språkvårdare.)

För övrigt må det tilläggas att **know-how** skall uttalas med olika diftonger i de två delarna: **know** med en ou-liknande diftong, **how** med au.

"Hur skall namnet **Barbara** uttalas", frågar samma frågeställare.

Barbara hör till de namn som har olika uttal, i varje fall i så måtto att det uttalas olika i Sverige och i Finland. De flesta hos oss uttalar det med tonvikt på andra stavelsen, dvs på samma stavelse som i ordet **barbar** (f.ö. är **Barbara** egentligen femininum till **barbar**). I Sverige har den helt dominerande uttalsformen tonvikt på första stavelsen. Detta får inte ses som någon engelsk påverkan, utan har gammal hävd i svenskan, vilket ses av formen **Barbro**. Det namnet är en i svensk tradition uppkommen uttalsform av **Barbara**. Ur den gamla objekts- och genitivformen **Barbaro**, uttalad med tonvikt på första stavelsen, uppkom nämligen **Barbro**.

En tredje frågeställare tar upp vissa (mycket vanliga) användningar av ordet **nu**, t.ex. "Nu är det ju så, att han ska komma nu". Jag bedömer satsen som typiskt talspråkligt finlandssvensk — "nu" är uttal för **nog** och kombinationen med **ju** är också finlandssvensk.

Det skall dock sägas att ett **nu**, som inte egentligen anger "det närvarande ögonblicket" också förekommer i rikssvenskan, t.ex. det vanliga "Nu är det så, att ...". Här är **nu** ett slags inledning till något nytt. Denna användning av **nu** är också känd hos oss, liksom ett nästan obetonat **nu**, som brukar förekomma i satser som säger att något egentligen är likgiltigt: "Det må nu vara hur som helst".

Däremot är som nämnt ett **nu = nog** typiskt finlandssvenskt, särskilt när det kombineras med ett **ju**. Enligt min erfarenhet ligger det ofta mer av visshet, ett säkert påstående, i det finlandssvenska **nog** än i det rikssvenska.

Carl-Eric Thors

Torsdag med THORS

3.9.1982

En frågeställare har förväntat sig över uttrycket **svära in någon i hans ämbete**. Han har hört det i vår radio, men också i Sveriges, och undrar över dess ursprung.

Uttrycket (t.ex. i satsen "Frankrikes nya president svors i dag in i sitt ämbete") är, såvitt jag har kunnat finna, en nymodighet. Det förefaller rimligt att antaga, att det är bildat efter engelskt mönster; engelskans **to swear in someone** betyder just "låta någon avlägga en ämbetsed". I svenskan gör frasen ett påfallande främmande intryck, men (liksom många andra anglicismer, engelsk-påverkade uttryck) är den "kort och kraftig". Det kan dock hända att inte bara den frågande kommer att tänka på **svära i betydelsen "använda svordomar"** och därför finner frasen **svära in någon** mindre lämplig.

En annan frågande säger om uttrycket **ligga lågt**, att det används till leda. Vad har det för ursprung och vad betyder det egentligen?

Också **ligga lågt** i den överförda betydelsen "hålla sig tyst, hålla sig undan" o.likn. torde vara en anglicism. Engelskans **to lie low** har länge brukats i den citerade användningen. Denna överförda användning utgår från grundbetydelsen "ligga hopkrupen, ligga sträckt till marken".

Samma frågare vill veta vilket ursprung ordet **oförblommerad** har.

Oförblommerad används i nutiden i betydelsen "som går rakt på sak", "oförtäckt", men brukades ursprungligen om det som inte har utsmyckats med granna ord eller fraser. **Oförblommerad** är en efter-

bildning av tyskans **unverblümt**, som hör till ett gammalt verb **verblümen** "pryda med blommor" (**Blume** är "blomma").

"Vad menas med ordet **bondfångare?**", undrar en frågeställare, pseudonymen "Old Nick".

En **bondfångare** är en person som lurar oerfarna personer, som han t.ex. dricker berusade, bestjäl osv. Egentligen har det brukats om oerfarna lantbor som behandlats på det sättet. — **Bonde** ingår tyvärr f.ö. i flera ord med nedsättande eller löjlig betydelse, t.ex. **bondblyg**, **bondgrann**, **bondånger**. Däremot är **bondförstånd** ett berömmande ord: "vanligt sunt förstånd".

"Old Nick" frågar också om ordet **transpiranto**: finns det svenskan?

Visst måste man säga, att ordet **transpiranto** finns i svenskan. Det är det skämtsamma namnet på ett "konstgjort språk", som brukat förekomma i Grönköpings Veckoblad, i "översättningar" där av kända dikter som "Vårt land". Namnet är bildat enligt mönster av **esperanto** och kan väl tänkas syfta antingen på översättarens svett och möda vid översättningen eller på läsarnas möda att förstå texter på **transpiranto**.

Slutligen några rader om ett personnamn. Hur skall namnet **Ingela** uttalas? — Det har tonvikt på första stavelsen. Det är en parallell form till **Engela**. **Engla** och liksom dessa bildat till **Engelbrekt**, ett tysk namn.

Frågorna just nu är glädjande många — en fördel med att återvända till det vanliga livet i stan.

Carl-Eric Thors